

23-го січня 2014 року Інтернет ресурси та 24-го січня 2014 року центральні телеканали оприлюднили відео про факт жорстокого, цинічного та публічного катування людини в Україні працівниками правоохоронних органів (див. інтернет-сайт Радіо Свобода, ТСН новини і велика кількість інших інформаційних ресурсів).

Подія складалася із наступного:

Під час протистояння на вул. Грушевського у місті Києві співробітниками спеціального підрозділу «Беркут» було фізично захоплено громадянина України, мешканця Хотинського району Чернівецької області Михайла Гаврилюка. Його по вкритій снігом землі затягли на ту частину вул. Грушевського, що перебуває під повним контролем спецпідрозділів міліції та внутрішніх військ, і жорстоко побили, потім при температурі повітря у діапазоні від -10 до -15 градусів по Цельсію повністю до гола розділи і продовжували бити лежачим на землі та беззахисним. Били в усі частини тіла, зокрема і по голові.

Як видно із оприлюднених відео та фото матеріалів співробітники загонів спеціального призначення повністю догола роздягненого та побитого Михайла Гаврилюка примусили позувати для фотографування та відео зйомки, при цьому продовжували бити та словесно принижувати. Офіційні особи правоохоронних органів примусили Михайла Гаврилюка зажати у руці вручений льодоруб, фотографувалися із ним та цинічно глузували над ним, після чого у голому виді заштовхали у автозак.

Окрім того, жертва катування громадянин України Михайло Гаврилюк засобом масової інформації повідомив наступне:

При захопленні співробітники «Беркуту» зняли з нього шапку, кинули на землю, тягнули по снігу та гучно глузливо кричали: «Дивіться, ми полонили отамана Мамая». Далі його кинули на землю і довго били, насамперед ногами, скакали на нього, ставили ноги на голову та фотографувалися. Згодом зірвали з нього весь одяг і продовжили бити у голому вигляді, ставлячи ноги на голе тіло та голову, при цьому фотографуючи. Окрім того, його силоміць поставили на коліна, утримували та в цей час ножом відрізали (відривали) чуба (довгу пасму волосся на голові). Далі продовжили бити, знущатися, фотографували його оголеного та побитого та фотографувалися із ним оголеним та побитим, примушували тримати льодоруб та кричати схвальні вигуки на адресу співробітників правоохоронних органів. Оголеним заштовхали у автозак.

Вказані вище діяння за нормами національного законодавства України та міжнародного кримінального права кваліфікуються як катування, тобто навмисне заподіяння сильного болю або фізичних чи психічних страждань по відношенню до людини, позбавленої свободи. Зокрема, міжнародно-правові вимоги у даній сфері закріплено у Загальній декларація прав людини і громадянина (1948 р.), Конвенції про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Міжнародному пакті про громадянські та політичні права (1966 р.), Декларації про захист всіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1975 р.), Конвенції ООН проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження та покарання (1984 р.), Європейській конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.), Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі (1988 р.), Кодексі поводження посадових осіб по підтриманню правопорядку (1979 р.), Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку (1990), у Документах ОБСЄ та інших міжнародно-правових актах.

У міжнародному кримінальному праві катуванням визнаються як діяння, спрямовані на спонукання потерпілого або третьої особи до певних активних дій, так і діяння без визначеної мети з довільних причин.

Згідно практики застосування норм міжнародного кримінального права вчинення офіційними особами органів правопорядку катування у даній формі із наявністю зазначених ознак по відношенню лише до однієї людини підпадає під визначення злочину, на який не поширюється строк давності.

При міжнародно-правовій оцінці злочинного діяння у формі катування беруться до уваги

всі обставини індивідуальної справи, особливо тривалість катування, жорстокість і цинічність заподіяння болю і страждань.

Враховуючи вищезазначене, очевидним та безспірним є факт того, що офіційними особами правоохоронних органів по відношенню до Михайла Гаврилюка вчинено катування, тобто дії, які за міжнародним кримінальним правом вважаються злочином проти людяності.

В зазначених діях офіційних осіб правоохоронних органів з очевидністю має місце перевищення влади, що супроводжувалося насильством, болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями (ст.365 КК України).

Нормами міжнародного кримінального права прямо передбачено, що кримінальній відповідальності за катування підлягають державні особи чи інші особи, які виступають як офіційні

Окремі офіційні особи правоохоронних органів, які у безпосередній близькості спостерігали за здійсненням катування і не вчинили жодних дій щодо його припинення, вчинили злочин у формі службової недбалості, що передбачено ст.367 КК України.

Згідно вимог міжнародного кримінального права кримінальній відповідальності за катування підлягають не лише офіційні особи - безпосередні виконавці злочину, але також і ті офіційні особи із відома та мовчазної згоди яких вчинялося катування

Катування Михайла Гаврилюка було поєднане із діями, спрямованими **на приниження національної гідності**

, а саме, для здійснення публічного катування із всього кола затриманих було обрану людину, яка за зовнішніми ознаками та характерною зачіскою (чубом, чуприною) яскраво відображала образ українця. (Чуб, чуприна – старовинна чоловіча зачіска у вигляді

довгого пасма волосся на голеній голові. Саме таку зачіску за історичними свідченнями носив Великий князь Київський, правитель Русі з 964 по 972 роки Святослав Ігорович (син князя Ігоря і княгині Ольги, батько Володимира Великого та дід Ярослава Мудрого); найбільшого розповсюдження в народі чуприна набула за часів українського козацтва; чуприну також носили кобзарі, які за багатовіковою традицією вважалися співаками української душі, беззаперечними авторитетами українського народу (Григорій Сковорода підписував свої твори «Старець Варсава»; Великим кобзарем є Тарас Шевченко)).

Під час катування офіційні особи правоохоронних органів, тримаючи Михайла Гаврилюка роздягненого на колінах на снігу, за допомогою ножа глузуючи рвали (відрізали) у нього чуприну.

Окрім того, фотографуючи Михайла Гаврилюка голим на 10-15 градусному морозі, офіційні особи правоохоронних органів примусили його зажати у руці льодоруб у вигляді приблизно метрової палиці із гострою металевою лопаткою, який явно зовні створював образ «голого воїна українського козака». Цинічно фотографувались із ним, додатково ображали, били.

В наявності очевидна дискримінація за національною, етнічною та політичною ознаками.

Усвідомлюючи, що в Україні вже біля десяти років цілеспрямовано реалізуються політичні технології, спрямовані на розкол держави, на розпалювання «ворожнечі між Сходом і Заходом країни», офіційні особи правоохоронних органів, принижуючи національну гідність Михайла Гаврилюка, підкреслюючи його образ українця-козака, цілеспрямовано порушували 3, 4, 5, 11, 15, 24 та інші статті Конституції України та вчинили злочин, передбачений ст.161 КК України (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності).

Вчинення офіційними особами правоохоронних органів – командирами правоохоронних підрозділів спеціального призначення та внутрішніх військ катування Михайла Гаврилюка публічно у присутності декількох тисяч співробітників підрозділів спеціального призначення та внутрішніх військ є прямим посяганням на основи правоохоронної системи України, є прямим приниженням змісту присяги працівника правоохоронного органу та військовослужбовця внутрішніх військ.

Спосіб та форма вчинення офіційними особами правоохоронних органів катування Михайла Гаврилюка з яскраво вираженим цинічним акцентом на образі українця, що включає національну пам'ять та традиції, є цілеспрямованим приниженням національної гідності всього українського народу, є злочинною агресією проти конституційного ладу України, української нації, її історичної свідомості, традиції і культури.

Офіційні особи правоохоронних органів не обмежилися актом публічного катування Михайла Гаврилюка. Вони масово здійснили фотографування та відео зйомку події катування та створили умови, а також прямо вчинили дії щодо негайного розповсюдження цих фото та відеоматеріалів у інформаційному просторі України, маючи на меті поширення серед широких верств українського населення страху та відчуття приниження національної гідності.

Узагальнена правова позиція щодо викладених обставин та їх правового регулювання.

Катування як злочин проти людяності згідно вимог міжнародного кримінального права є кримінально-караним діянням незалежно від того, встановлено воно у якості правопорушення у національному праві чи ні.

Відносно даного злочину норми міжнародного кримінального права мають абсолютну універсальну юридичну силу без будь-яких територіальних та часових обмежень.

Враховуючи вищезазначене, згідно вимог міжнародного кримінального права прийняття окремих законів, які «формально» містять положення про можливість звільнення від кримінальної відповідальності офіційних осіб правоохоронних органів за вчинення катування (злочину проти людяності), не має юридичного значення, тому що:

по-перше, діють конвенційні міжнародно-правові норми, ратифіковані Верховною Радою України (пакти, договори, конвенції щодо заборони катування та відповідальності держави у цій сфері), які не передбачають жодної можливості звільнення офіційних

посадових та службових осіб, а також держави в цілому і її органів, окремих організацій та установ від відповідальності;

по-друге, міжнародно-правові норми щодо кримінальної відповідальності офіційних осіб за катування є універсальними, мають пряму дію та пріоритет над національним законодавством.

Автор: Старший науковий співробітник Інституту держави і права Національної Академії наук України, кандидат юридичних наук

Сірий Микола Іванович